

عکس: حسن غفاری

در سفرهای نوروزی آثار تاریخی زیادی آسیب می بینند. برای اینکه دستتان بیاید این خرابکارها چه کسانی هستند، این گزارش را بخوانید

از دیوار من بالا نرو!

مرجان حاجی رحیمی

شاید آدم‌ها فکر می‌کنند که رسم است؛ اینکه در هر دیدار نوروزی از اماکن تاریخی و آثار باستانی، دستی از سر لطف و محبت به سر و گوش آنها بکشند و بالاخره طبیعی است که در حین این دست به سر و گوش کشیدن، خراشی، نقشی، سوراخی و... روی اماکن تاریخی بیفتند. اما تجربه و عقل سلیم نشان داده که هیچ‌وقت چنین خبرهایی نبوده است. باور کنید! هر چند آدم‌ها با شور و هیجان روزهای آخر اسفند را شب می‌کنند اما با نزدیک شدن به تعطیلات سال جدید، روز به روز به خطراتی که آثار تاریخی را تهدید می‌کنند، اضافه می‌شود. نوروز که می‌آید بر اندام کهن میراث فرهنگی کشور لرزه می‌افتد. افزایش ناموزون و یکباره بازدید کنندگان موزه‌ها و اماکن تاریخی بی‌شک آثار تخریبی زیادی هم به جامی گذارد. هر چند خیلی از اتفاقات چکیده فرهنگ غلظی است که در بین آدم‌ها جا افتاده؛ فرهنگ مراقب نبودن و اراج‌نگذاشتن. طبق آمارهایی که سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در نوروز سال ۱۳۸۷ اعلام کرد، به تعداد ۷۱ میلیون و ۴۶۲ هزار و ۷۴۲ نفر، سفر در مدت ۲ هفته تعطیلات نوروزی صورت گرفت. این به معنای آن است که اگر کل یگان حفاظت از میراث فرهنگی و گردشگری هم بسیج می‌شدند، نمی‌توانستند به خوبی از آثار تاریخی‌ای که تعداد آنها در کشور به بیش از یک میلیون و ۲۰۰ هزار اثر می‌رسد، مراقبت کنند.

وندال‌بسم به صیغه جمع

اینجا که معرف حضورتان هست، دروازه ملل تخت جمشید در نوروز سال گذشته، آن قدر شلوغ شد که مسوولان میراث فرهنگی ذوق کردند اما متخصصان می‌گویند همین جمعیت زیاد بنا را آذیت می‌کند. بالاخره وقتی این همه آدم به توفشار بیاورند، توهم مجبوری به بنا فشار بیاوری!

قلب نامهربان

شاید اگر آدم در دومین شهر تاریخی دنیا و بزرگ‌ترین شهر خشتی جهان زندگی کند، دیگر مکان‌های تاریخی برایش عادی شوند و بردارد یک قلب وارونه را از وسط بنا بردارد. اینجا، جایی در کوچه پسکوچه‌های اطراف بازار خان یزد است.

مهد کودک تاریخی

شاید باید از همین جا شروع کنیم. مطمئناً این بچه‌هایی که شاد و خندان تکیه دادند به آب‌انبار تاریخی اردستان، خودشان هم نمی‌دانند که جای بازی‌شان، گوشه‌هایی از تاریخ یک ملت است

عکس: رویا رضایی نسب

اگر شما هم تا حالا به اصفهان سفر کرده‌اید، حتماً با چشمان از کاسه درآمده با مینیاتورهای صغوی عمارت عالی‌قاپو روبرو شده‌اید. البته زیاد فرقی نمی‌کند؛ احتمالاً هر جایی سفر کرده باشید احتمالاً از این چیزها زیاد دیده‌اید؛ مثلاً موقع بازدید از تخت جمشید، پاسارگاد، گردش دور و بر بیستون و تخت سلیمان یا لذت بردن از چشمه‌علی شهرری و کول فره و اشکفت سلمان ایذه. آرامگاه‌های شاعران و بزرگان زبان بسته هم که دیگر خوراک این جور اتفاقات است؛ حتی اماکنی که با تغییر کاربری به فضاهای خدماتی تبدیل شده‌اند؛ مثل کاروانسراها و حمام‌ها و تقریباً تمام بناهای تاریخی ایران. در تمام این آثار باستانی، یادگاری‌نویسی‌های زیادی را دیده‌اید که حالا دیگر خودشان تاریخی شده‌اند و سال‌های زیادی از نوشتن آنها می‌گذرد.

وندال تگو بلاگو!

خیلی‌ها دوست دارند از یک اثر تاریخی بالا بروند چون دلشان می‌خواهد یک عکس خیلی مهربانانه و از نزدیک با اثر بگیرند. خیلی‌ها هم دوست دارند به آثار دست بزنند تا تاریخ را زیر انگشتانشان حس کنند؛ غافل از اینکه چربی دستشان باعث فرسایش آن اثر می‌شود. تازه اینکه چیزی نیست. خیلی‌ها دوست دارند روی اثر تاریخی با خود کار یادگیری بنویسند یا حتی با یک جسم نوک‌تیز، نام و تاریخ بازدیدشان را حک کنند تا اگر روزی دوباره به آن محل بازگشتند، از دیدن اثری که از خود بر جای گذاشته‌اند، حالش را ببرند یا اگر گذر آشنا و دوستی به آنجا افتاد، بدانند که فلاتی هم از اینجادیکن کرده‌است. اما این خیلی‌ها

وندال موتوری

اینجا دقیقاً بین ۲ گور - دخمه عظیم و تاریخی زر نشینان یزد است، جایی که تا چند دهه پیش هموطنان زر تثنی مان، در گذشته گانشان را تشییع می کردند. اما این موتوری‌ها، هم با صدایشان محیط را آلوده کرده‌اند و هم با جای لاستیک‌هایشان، تاریخ را هاشور زده‌اند

وندال‌های گرافیتی

لازم نیست بگوییم اینجا کجاست. وندال‌ها خودشان، هم نام یزد را با اسپری حک کرده‌اند و هم انگار ناخودآگاه می دانسته‌اند که دارند مثل تی‌ان‌تی که یک نوع ماده منفجره قوی است، فرهنگ کوچه پسکوچه‌های یزد را می‌برند روی هوا

آبادی مخرب

تاسیسات غیراصولی‌ای که برای رفاه حال عزیزان بازدیدکننده از بنای تاریخی ایجاد می‌شود، یکی از مشکلات بناهای تاریخی است. این یکی از گوشه‌های تخریب به‌وسیله همین تاسیسات در مسجد جامع اصفهان است که اولین بار، خبرنگاری مهر آن را منتشر کرد. هم لوله و هم دود این بخاری بنا را به تدریج خراب می‌کنند

عکس: خبرگزاری مهر

و حرمت زندگی روستاییان را با رفتار غیر فرهنگی خود می‌شکنند» او بخش عمده‌ای از این تخریب‌ها را ناشی از جامعه جوانی می‌داند که در حال حاضر کشور با آن روبه‌رو است؛ «ویژگی جوانی، هیجان، انرژی، میل به تنوع، شادی و جنب‌وجوش است. وقتی رفتار اکثریت جامعه این‌گونه باشد، نمی‌توان انتظار داشت که پیامدهای منفی نیز متوجه آثار تاریخی کشور نشود».

بلیت را گران کنید!

فکر می‌کنید چه کار می‌شود کرد؟ به عقیده صابری، مهم‌ترین اقدام برای جلوگیری یا کاهش تخریب‌های عمدی آثار تاریخی، فرهنگ‌سازی است. هر چند فرهنگ‌سازی زمان‌بر و انرژی‌گیر است اما به تدریج باعث اصلاح رفتار می‌شود. صابری می‌گوید: «اقدامات کوتاه‌مدت زیادی می‌توان انجام داد. از جمله نصب پلاکارد، نوشتن در بروشورها، تذکر راهنمایان و نگهبانان و حتی روش‌های قهرآمیز مانند جریمه و برخورد نیروی انتظامی. هر چند که حضور نیروی انتظامی در موزه‌ها ضروری هم باشد ولی مقطعی است و با برداشتن آن نیروها و عوامل قهر به و سلبی، رفتار بازدیدکنندگان به حالت اول برمی‌گردد. بنابراین باید کار ریشه‌ای و عمیق صورت گیرد». او محدودیت زمانی و نفعی برای گردشگران و حتی افزایش قیمت بلیت را هم از عوامل مقطعی‌ای عنوان می‌کند که می‌تواند باعث شود این آثار ملی و جهانی تا حدودی از گردن وندال‌های فرهنگی در امان بمانند.

قطار در حصار

فکر می‌کنید این خرابه‌ها کجاست که قطار تهران - مشهد به راحتی دارد از آن عبور می‌کند؟ باورتان نمی‌شود اما این عکس، تپه تاریخی حصار دامغان را در همین سال ۸۷ نشان می‌دهد. تپه‌ای که ۵ هزار سال قدمت دارد. انگار گاهی جای همه چیز برعکس می‌شود و مسوولان خودشان دست به وندالیسم می‌زنند

روی پله تاریخ

اینجا همان باسارگادی است که مردم به‌خاطر احتمال زیر آب رفتنش عزا گرفته بودند. غافل از این که همین عکس یادگاری گرفتن به این شکل مهربانانه بنا را به تدریج نابود می‌کند

عکس: حسن غفاری

تقسیم می‌کند و می‌گوید: «به‌طور حتم بازدیدکننده‌ای که از پله‌های یک اثر تاریخی بالا و پایین می‌رود، هدفش این نیست که به آن اثر لطمه‌ای وارد کند. اما در بلندمدت این حرکت‌ها روی چداره یا کف آن اثر تاریخی تأثیر می‌گذارد و باعث سایب و فرسودگی آنها می‌شود». او معتقد است که تخریب عمدی آثار تاریخی از روی جهل است؛ «یادگاری‌هایی که روی بناهای تاریخی نوشته می‌شود یا تخریب فضای سبز باغ‌های ایرانی و تاریخی به واسطه ناآگاهی و قانون شکنی انسان‌هایی است که در ساده‌ترین شکل تحت عنوان گردشگر سفر می‌کنند. گردشگران فرهنگی‌ای که ایران به دنبال آنهاست باید رفتار فرهنگی هم داشته باشند». گردشگران فرهنگی باید ادبیات رفتار و برخورد با آثار تاریخی را بلد باشند، به جاهایی که ممنوع است و با حصار جدا شده وارد نشوند، از لمس کردن آثار تاریخی خودداری کنند، روی این‌ها و سایت‌ها حکاکی نکنند و یادگاری ننویسند، فضای سبز مجموعه‌ها را لگد نکنند و از مجسمه‌ها و سنگ‌کنده‌ها آویزان نشوند؛ «گردشگران مثل مهمان می‌مانند؛ وقتی کسی به مهمانی می‌رود حداقل آداب معاشرت و ادب را رعایت می‌کند».

صابری حتی پا را فراتر از یادگاری‌نویسی‌ها می‌گذارد و به تأثیر گردشگران در زندگی روستاییان اشاره می‌کند و می‌گوید: «تعدادی گردشگر بدون رعایت آداب و رفتاری که لازم است، از روستاهای تاریخی و فرهنگی دیدن می‌کنند

شاید خودشان هم ندانند که جامعه‌شناسان برای آنها دندان تیز کرده‌اند و به این افراد لقب «وندال‌های فرهنگی» را سنجاق کرده‌اند. وندالیسم به معنای تخریب کنترل نشده اشیاء و آثار فرهنگی با ارزش یا اموال عمومی است که یک ناهنجاری اجتماعی به حساب می‌آید. در اصل وندالیسم رادر زمره انحرافات و بز هکاری‌های جوامع جدید دسته‌بندی می‌کنند و آن را عکس‌العملی خصمانه و واکنشی کینه‌توزانه نسبت به بعضی از فشارها، تحمیلات، ناملازمات، اجحاف‌ها و شکست‌ها تحلیل می‌کنند. وندال هم به معنای فردی یا آدمی تخریب‌کار است. البته وقتی واژه خرابکاری به کار برده می‌شود، بیشتر مواردی در نظر است که تخریب‌ها اجتماعی و متعلق به عموم جامعه باشند.

جایی برای پیر مردها نیست

وندالیسم تنها مختص آثار تاریخی نیست و تخریب اموال عمومی رادر هر حوزه‌ای از سوی آنها می‌توان دید. اما تفاوت وندال‌های فرهنگی با دیگر وندال‌ها در این است که هیچ جایگزین مالی یا مادی‌ای برای اثری که وندال‌های فرهنگی، عمدی یا غیر عمدی تخریب می‌کنند، وجود ندارد. آثار تاریخی آثار منحصر به فردی هستند که تنها در طول تاریخ یک بار به وجود آمده‌اند. نیازی هم به محبت بازدیدکننده‌ها ندارند. باور کنید، سیاهوش صابری کاخکی - مدیر کل حفاظت از بناها و محوطه‌های تاریخی - تخریب میراث فرهنگی توسط عوامل انسانی را به ۲ بخش عمدی و غیر عمدی

خیلی‌ها دوست‌دارند از یک اثر تاریخی با لایروند چون دلشان می‌خواهد یک عکس خیلی مهربانانه و از نزدیک با اثر بگیرند. غافل از اینکه چربی دستشان باعث فرسایش آن اثر می‌شود